

NERO

Ematapp, muusika ja mõrv Rooma keisririigis

ANTHONY EVERITT
RODDY ASHWORTH

NERO
Ematapp, muusika ja mõrv
Rooma keisririigis

Tõlkinud Kristjan Tedre



Originaali tiitel:

NERO: Matricide, Music, and Murder in Imperial Rome

Anthony Everitt and Roddy Ashworth

Random House

New York

Toimetajad Ivika Arumäe ja Marilyn Fridolin

Keeletoimetaja Piret Pihlak

Kujundaja Kaspar Ehlvest

Küljendaja Erje Hakman

Esikaanel: Nero portree. Abraham Janssens. Wikimedia Commons, avalik omand.

© 2022 by Anthony Everitt and Roddy Ashworth

This edition published by arrangement with Random House, an imprint and division of Penguin Random House LLC

Kaardid © 2023 by David Lindroth Inc

Tõlge eesti keelde © Kristjan Tedre ja kirjastus Argo, 2024

Kõik õigused kaitstud

www.argokirjastus.ee

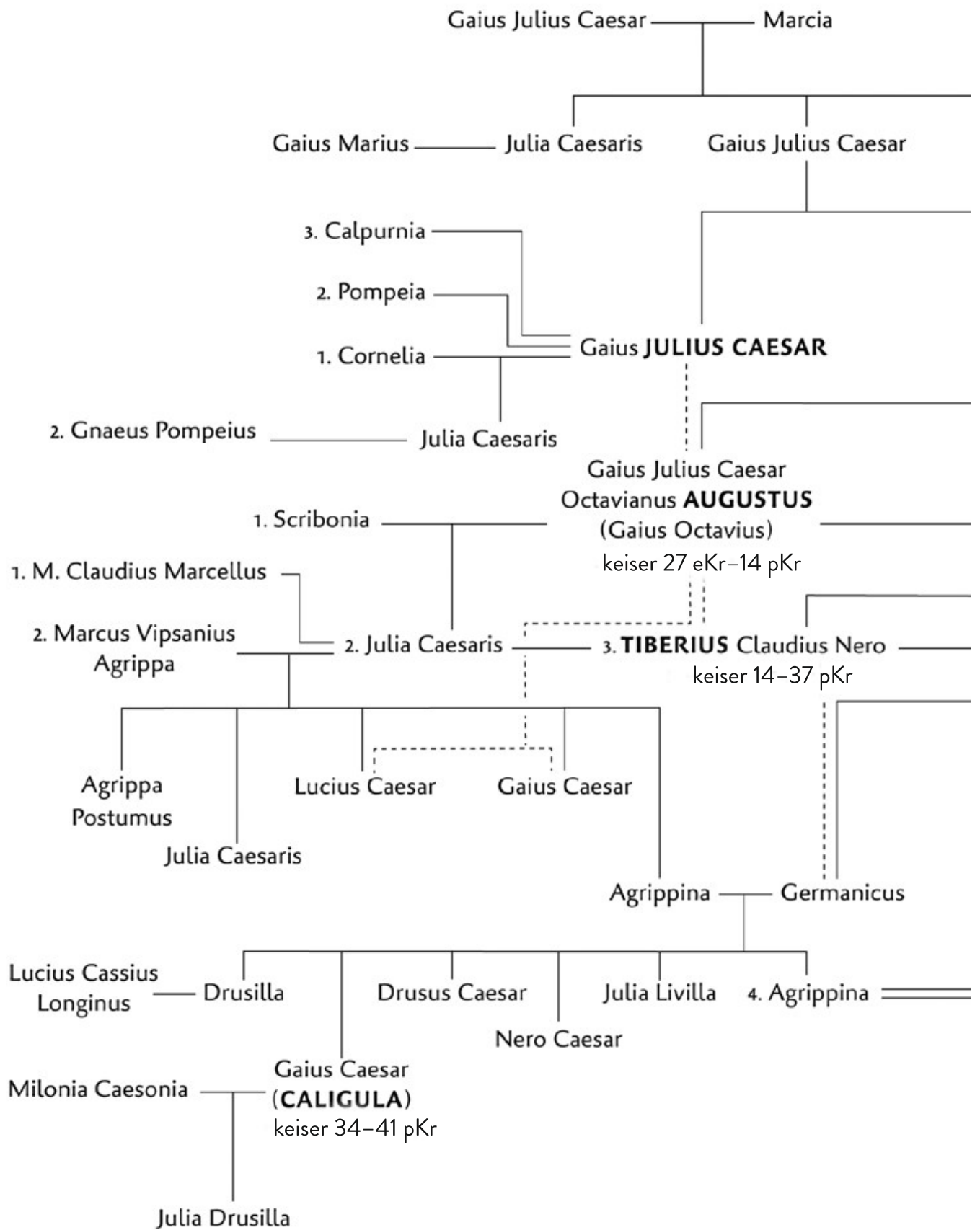
ISBN 978-9916-704-53-0

Trükitud Tallinna Raamatutrükikojas

Luke Butlerile

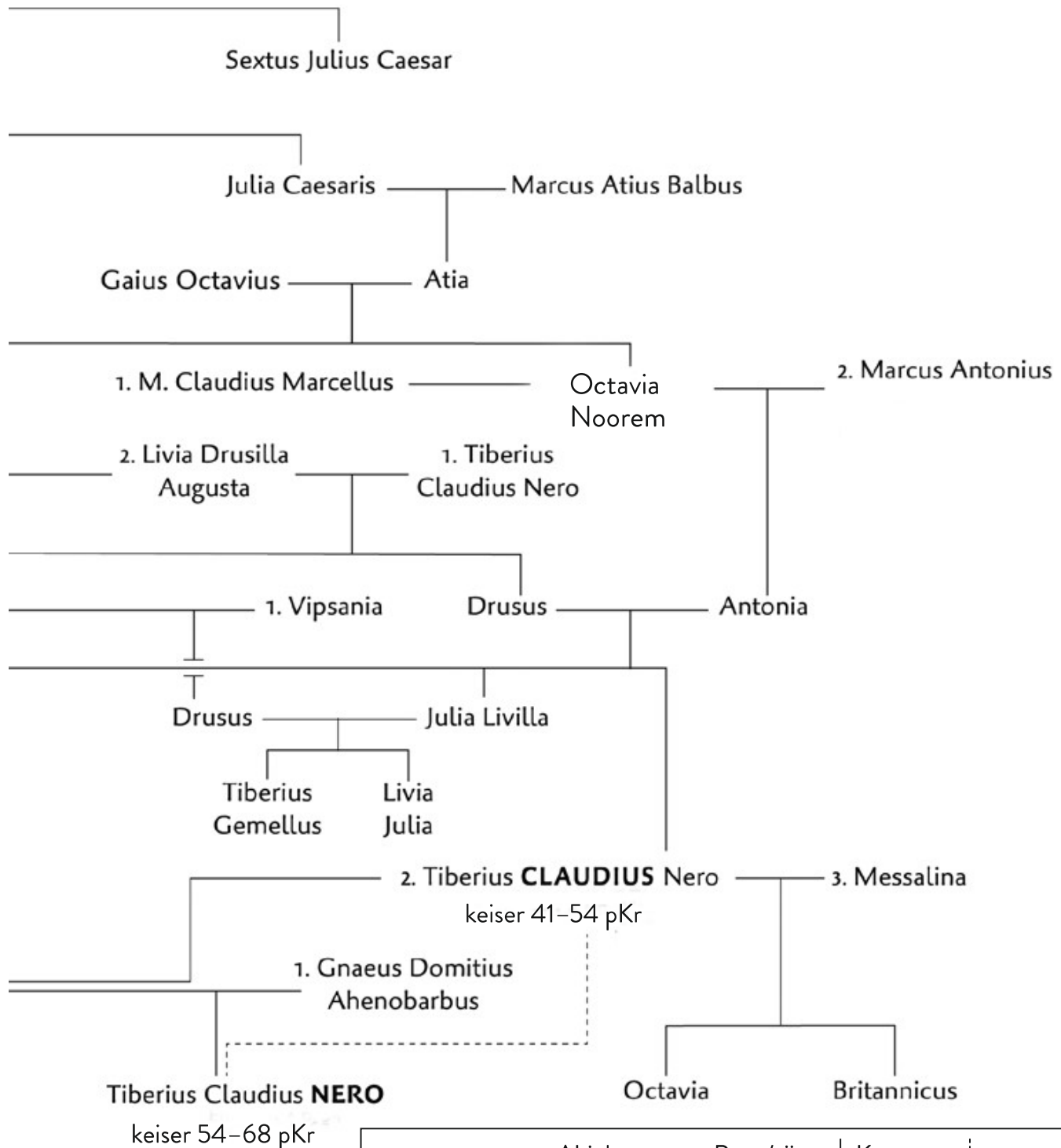
SISUKORD

Eessõna	11
Uus kord	14
Sõjajalal perekond	26
Ootamatu imperaator	45
Lootustandev noorsand	67
Seeneroog	91
Emadest parim	107
„Minu arutu armastus“	139
Viimaks vaba!	159
Pöördepunkt	174
Kuninganna on surnud	196
Tuli lahti!	250
Kõik vandenõulased	272
Armeenia küsimus	307
„Ma nägin und, et Kreeka on veel vaba.“	326
Langus	341
Lahtised otsad	359
Tänusõnad	367
Autoritest	368
Kronoloogia	369
Sõnastik	376
Allikatest	379
Bibliograafia	385
Märkused	392
Illustratsioonid	412
Isikunimede register	413



JULIUSTE-CLAUDIUSTE SUGUPUU

(kärbetega)



SELGITUS

Abielu: — Poeg/tütar: | Kasupoeg: |
 Abielu number: 1, 2 ...
 (Märkus: ära toodud on ainult tekstis mainitud abielud)

EESSÕNA

Inimesed armastavad Nerot. Ta äratab neis ühtaegu kiindumust ja lugupidamist ... Selle levinud suhtumise põhjust pole raske leida: Nero rõhus rikkaid ega koormanud kunagi lihtrahvast.

Napoleon Bonaparte¹

*Kui langes Nero õiglaseimast väest,
mis eales nurjatule huku toond,
ja koitis Roomal' vabaduse päev
ning hõiskas rahvas, terve maailm koos,
ta kalmul lilli seadsid vargsed käed –
ehk leidis nõder süda põhjust loos,
kuis lahke teo ees korraks taandus kurjus
ja viivuks õelad mõtted hülgas lurjus.**

Lord Byron²

Kõik on kuulnud Rooma keisrist Nerost.

Ta on halva valitseja võrdkuju, julm, edev ja ebapädev. Ta oli seksuaalselt rahuldamatu ja rikkus kõige pühamaid tabusid. Ta oli oma emaga verepilastuslikus suhtes ja mõrvas ta.

Ta pani tule otsa Roomale, oma pealinnale. Siis jälgis ta mugavast vaatluspunktist linna põlemist, mängis lüürat ja laulis aariat Trooja laastamisest. Ta laskis linnasüdamest söestunud varemed ära koristada ja püstitada nende asemele hiiglasliku palee, Kuldse Maja. Ta veeretas

* Tõlkinud Piret Ruustal.

süü tulekahju eest uue ususekti, kristlaste kaela, kellest mõnda kasutas ta elava tõrvikuna, et valgustada õhtuseid võiduajamisi. Ta pidas ennast suureks muusikuks ja lauljaks, kuid oli tegelikult andetu, oma ajastu Florence Foster Jenkins*.

Need on mõned meieni jõudnud lood Nerost. Siin aga peitub vastuolu. Veel pikka aega pärast tema kukutamist ja enesetappu tõid tundmatud käed ta hauale lilli. Rooma impeeriumi idaosas astus üles rida mehi, kes kuulutasid end Neroks ja tekitasid võimudele tüli. Valitses laialt levinud usk, et surnud keiser pöördub oma rahva juurde tagasi ning toob kaasa rahu ja üksmeele. *Rex quondam, rexque futurus* – „omaaegne ja tulevane kuningas“.³

Seda koletist armastati.

Seda vastuolu siinses eluloos uuritaksegi. Nero sai hakkama hirmsate tegudega, kuid impeeriumi juhiti tema valitsemise ajal hästi. Ta dirigeeris diplomaatilist triumfi, mis tegi lõpu korduvalt puhkenud külmale sõjale, ning sõlmis liidu Rooma rivaalist supervõimu, Partia impeeriumiga, mis asus teisel pool Eufrati jõge. Ta tuli hästi toime uues Britannia provintsis ootamatult puhkenud ülestõusuga. Kuigi haldusalastesse üksikasjadesse süüvimine polnud tema tugevaim külge, suutis ta impeeriumi masinavärki käigus hoida. See tegi talle au, ent verine viis, kuidas purunesid ta suhted valitseva klassiga, sidus ta nime lahutamatult ühte despotismiga.

Tegelikult oli ta päris võimekas laulja ja muusik. Nero isiksuse saladus peitus tema pühendumises kunstile. Ta polnud mingi diletant ning suhtus muusikasse ja näitekunsti erakordselt tõsiselt. Publik armastas teda. Ta oli popstaari prototüüp.

Keisrina paigutas ta kultuuri oma poliitika keskpunkti. Kunstifestivalid, ülipopulaarsed kaarikute võiduajamised ning vähemal määral gladiaatorietendused ja sportmängud kujutasid endast tema vaatamängustrateegia eri aspekte. Need võimaldasid keisril alamatele

* Ameerika Ühendriikide seltskonnategelane ja muusikaharrastaja, keda tema muusikaliste katsetuste tõttu tublisti pilgati. – *Toim.*

poliitilisi sõnumeid edastada ja tähistada tähtsaid sündmusi pidustustega. Need väljendasid tema sooja suhtumist lihtkodanikesse. Näib, et Nero edendas kreeka ja rooma kultuuri ühtesulamist.

Nero lugu pole võimalik jutustada, kirjeldamata maailma, millest ta oli pärit. Mõistmata tema aega, ei suuda me mõista ta elu. Seega käsitlen ma imperaatorite süsteemi, mille lõi tema vanavanavanaaisa Augustus, tema keisrirüüs eelkäija, samuti Nero vanaonu Claudiuse isiksust ning eriti tema ülipädeva ema Agrippina elu, mille jooksul too püüdis Nerole kuju anda nagu kiviplokki tahuv skulptor. Agrippina väärleb omaette raamatut ja avapeatükid pühendan ma temale.⁴

Nero sai keisriks ema käsul. On tõsi, et ise ta seda ametit päriselt ei tahtnud. Kui talle oleks valikuvõimalus jäetud, olnuks ta palju parema meelega luuletaja ja elukutseline muusik. Tänu Agrippinale sai tema saatuseks aga võimule tõusmine.

Tema elu läks raisku. Me mäletame teda kui ebaõnnestunud despooti ja meelelahutajat. Kui ta elaks tänapäeval, teeniks ta vahest elatist keskpärase rokkmuusikuna – ja oleks õnnelik.

Antiikaja allikad panevad suurt rõhku imperaatorite eksootilisele seksuaalelule ning tänapäeva uurijad kalduvad nende lugusid eirama kui uskumatuid või vähemasti liialdatuid. Tegelikult peab neist suur osa väga suure tõenäosusega paika. Paar võigast erandit (nagu näiteks Nero lemmikpoisi Sporse kohitsemine) välja arvatud, ei lahkne muistsete roomlaste tembud eriti tänapäeva seksuaalsetest tavadest või suhtumistest. Seda, mida Victoria ajal peeti ropu mõttelaadi ülepingutatud loominguks ja mille Gibbon (võib-olla pisut vastutahtsi) „haritud keelepruugi siivsasse hämarusse“ jättis⁵, võib tänapäeval lugeda suvalisest allikast.

Selles raamatus on ära toodud ka kõik sündsusetud lõigud.

Wivenhoe, Inglismaa

UUS KORD

Nooruk oli seitsmeteistkümnneaastane.¹ Tal oli teismelise mööduvalt kena välimus, kuid tähelepanelik silm võinuks tabada tulevase mehe ebameeldivaid näojooni. Ta oli keskmist kasvu, heleblondide juuste ja siniste silmadega. Ta oli pisut lühinägelik. Tema kael oli liiga jäme, nahk plekiline ja ilmselt lõhnas ta halvasti. Jalad olid tal kiitsakad ja kõht punnis.

See oli Nero,² täie nime ja tiitlitega Nero Claudius Caesar Augustus Germanicus. Oli meie ajaarvamise järgi 54. aasta sügis ja temast oli nüüdsama saanud Rooma imperaator. Ümbritsetuna tähtsaimatest poliitikutest, kõigil üll tumedad leinatoogad, juhatas ta oma eelkäija ning kasuisa, meile lihtsalt Claudiusena tuntud Tiberius Claudius Caesar Augustus Germanicuse matusetalitust.

Tseremoonia toimus Campus Martiusel, Marsi väljal, kahe ruutkilomeetrise rohealal, mis ulatus Rooma linnamüürist põhja.³ See kujutas endast maailma esimese, hinnangute kohaselt miljoni elanikuga megalinna kopse. Campus oli park, kus asusid templid ja muud avalikud ehitised. Kõigist seisustest roomlased käisid seal linna kära, rahvamurru ja haisu eest varju otsimas ning aega veetmas. Jõukad kodanikud sõitsid seal kaarikutes või treenisid hobuseid, kuna vähem varakad lõbustasid end pallimängude, võrude veeretamise või maalilusega. Vajaduse korral oli seal piisavalt ruumi väeüksustele harjutamiseks, nagu näitas ka välja nimi, mis oli antud sõjajumala Marsi auks.

Osa maatükist oli soine ja kannatas sagedaste üleujutuste all. Selle keskel asuv soo oli kujundatud väikeseks järveks. Läänes voolas Tiberi jõgi mere poole ning idas ja kagus varjasid vaadet mäed. Tema kaas-

aegne täheldas, et need kauged pinnavormid „jätavad silmale mulje maalitud tagapõhjast“.⁴ Ja tõesti, Rooma tsitadellist Kapitooliumilt vaadatuna tundus, nagu oleks tegemist hiiglasliku lavakujunduse, võrratu panoraamiga.

Tänane õhkkond oli melanhoolne ja selles valitses ametlik pühalikkus. Leinamuusika saatel lookles läbi linna pikk rongkäik. Lahkunud imperaator oli viis päeva laudsil lamanud ja nüüd kanti teda vandlist surnuraamil, mis oli purpurse riidega kaetud ning kuldehiste ja lillevanikutega kaunistatud. Surnukeha oli kinnises sargas ning selle kohal püüdis pilke Claudiuse elusuuruses vahakuju. Senaatorid kandsid tema teist, kuldset kuju ning veel kolmas esindas teda sõjavankril.

Surnuraami taga kõndisid keisri sugulased eesotsas Neroga, kõigil pea looriga kaetud. Suguvõsa naised väljendasid või teesklesid lohutamatu kurbust, halades täiest kõrist, rebides rõivaid ja kriipides põski. Jahmatava kontrastina oli selleks puhuks palgatud komödiantide trupp ametis narrimänguga, muistse tava kohaselt muutsid nad tragöödia farsiks ning üks neist karikeeris lahkunud keisrit armutult.

Järgmistena tulid protsessioonis need, keda võinuks pidada taasündinud surnuteks. Põlvkondade kaupa olid juhtivad aristokraatide perekonnad tellinud oma tähtsaimate liikmete elutruid vahast surimaske ehk *imago*'sid. Matustel kandsid neid mehed, kes kehakuju ja kasvu poolest lahkunuga sarnanesid. Nad seisid kaarikutes ning nende ees kõndivad ametnikud kandsid nende eluaegsete ametite tunnuseid.

Leinajate pikk rongkäik peatus Foorumil, linna peaväljakul, ning Nero kui lahkunu pärija ja lähim sugulane pidas talle ülistuskõne.

Claudiuse „esivanemad“ istusid vandlitoolidel reas ja kuulasid, kuidas nooruke keiser viimistletud sõnavõttus oma kasuisa saavutusi kiitis. Üks Kreeka ajaloolane, kellele see imponeeris, küsis, keda ei innustaks vaatepilt, kuidas need minevikutegelased „kõik üheskoos ja otsekui elasid ja hingasid“.⁵

Pärast ülistuskõne lõppu lahkus protsessioon linnast, suundus haljale tasandikule ja peatus keiserlikule perekonnale mõeldud vabaõhukrematooriumi ehk *ustrinum*'i juures. Ringikujulise raudaia ja valgest marmorist sisemüüri taga oli mustade paplite varjus tarandik, kus ootas Claudiuse tuleriit, palkidest laotud altar, mida katsid tumedad puulehed. Surnukeha ja raam asetati tuleriidale ning tõrvikut hoidev Nero süütas kogu kunstipärase ehitise. Leekidesse heideti lõhnaineid, õlipudelikesi, nipsasju, kantud rõivaid, kadunukese lemmiktoite ja muid tundelise väärtusega esemeid.

Kui tuleriit oli lõpuni põlenud, kallati tukid veiniga üle. Luud korjati kokku, asetati urni ja kanti matusepaika. See oli valitseva dünastia asutaja Augustuse hiigelsuur mausoleum.

Mausoleum oli ehitatud umbes 75 aastat varem Tiberi jõe kaldale ning jäi *ustrinum*'ist lühikese jalutuskäigu kaugusele. See üks antiikaja suurimaid hauarajatisi oli umbes 50 meetri kõrgune ja selle läbimõõt oli 100 meetrit. Kõrge silindri kohal, mille moodustasid kontsentrilised marmoriga kaetud betoonist müürid, kerkis mullaküngas täis madalaid igihaljaid küpresse. Selle tipus silmitses Augustuse kuju linna, mille ainuvalitseja oli ta kord olnud.

Sissepääsu juurest viis tunnel koridori, mis ümbritses saali, mille seinaorvades seisid kuldsed keiserlike lahkunute põrmudega urnid. Mausoleumi keskel oli eraldi kamber Augustuse jaoks. Aastate möödudes oli ta järeltulijate arv kasvanud. Ainult vähesed nišid olid tühjad, kuid uuele asukale leidus siiski koht. Nero jälgis, kuidas tähtsaimad linnakodanikud, paljajalu ja leina märgiks võotamata tuunikates, asetasi Claudiuse põrmu tema nišši.

Nero valitsemisaeg oli ametlikult alanud.

Teismelisele valitsejale ei saanud kuidagi ette heita, et ta oli närviline ja tundis end eelseisvasse ametisse sobimatuna. Tal polnud valitsemise ja riigijuhtimise alal mingit kogemust. Mausoleumis oli ta käsutuses aga hindamatu õppevahend. Kohe sissepääsu juures võis ta näha kaht samast pronkstahvlitega, millele Augustus oli lasknud oma mälestused

graveerida ja panna need kõigile vaatamiseks uhkelt välja. Nende koopiaid oli levitatud üle kogu Rooma impeeriumi, Hispaaniast läänes Eufraati jõeni idas.

Mälestused (pealkirjaga „Res Gestae“ ehk „Vägiteod“⁶) on kokkuvõtlikud ja kujutavad endast propaganda tippsaavutust. Kindlasti kuulusid need ka Nero koolihariduse hulka. Impeeriumi valitseti endistviisi Augustuse reeglite järgi ning tema järeltulija pidi need selgeks saama, kui ta tahtis, et tema valitsusaeg edukalt mööduks.

„Res Gestae“ polnud pelgalt ennastülistav elulookirjeldus, sest see käis tulevastele keisritele välja tegevuskava ja soovitas ahvatlevaid poliitilisi lahendusi. Nerost olnuks arukas seda hoolega tähele panna ning tema edasine käekäik näitab, et just nii ta talitaski. Ta imetles oma vanavanavanaisa ning tundis temaga erilist seost.

Selles dokumendis pole palju ilmselgeid ebatõdesid, sest tema asjatundlikud kaasaegsed oleksid neile kohe tähelepanu juhtinud, küll aga on leidlikke vahelejätmissi ja ülelibisemisi. Autor varjab sama palju, kui paljastab, näiteks siis, kui ta kirjutab:

Üheksateistkümnendal eluaastal [44. aastal eKr] kogusin omaenese otsusel ja isiklike vahenditega kokku sõjaväe, mille abil võitsin vabaduse kildkondlikust võimust rõhutatud riigile ... Ma ajasin pagendusse need, kes tapsid minu isa, makstes kätte nende kuriteo eest ... Ma sõdisin tihti sise- ja välisvaenlastega kogu maailmas, nii maal kui ka merel, ning võitjana halastasin kõikidele kodanikele, kes armu palusid ... Kogu Itaalia vandus mulle oma vabal tahtel truudust ja nõudis mind juhtima sõda, mille ma Actiumi juures võitsin.⁷

Nende paari petlikult lihtsa lausega võtab Augustus kokku julma kodusõja, mis järgnes tema adoptiivisa Julius Caesari tapmisele märtsi iididel aastal 44 eKr. Väärrib tähelepanu, et ta sai tuntuks veel teismeeas; võib arvata, et see asjaolu toetas tema noore järglase eneseusaldust, kuna näitas, et roomlaste meelest ei saanud noorus olla võimutippu tõusmisel takistuseks.

Kui Augustus kirjeldab oma võite teiste roomlaste üle, jätab ta taktitundeliselt nimed mainimata ning rõhutab sihilikult oma suuremeelsust. Ta teadis, et kui ta tahab oma hiiglaslikku ja laialivalguvat pärandust pärast rahu saabumist edukalt valitseda, vajab ta selleks poliitilise klassi – või aastatepikkuse verelaskmise järel selle jäänuste – aktiivset toetust. Samuti oli ta õppust võtnud Caesarri vägivaldsest surmast ning otsustas salamõrtsukate nuge vältida. Vaenlastele andestamine tähendas turvalisust.

Jumalad tasustasid seda lepitusele pühendumist pika eluga – Nero jättis selle õppetunni meelde ning see andis tema valitsuse esimestel aastatel tooni. Esiisa valitsemisstiilist andis paljugi õppida: kuidas segada uuenduslikkust traditsioonidest kinnipidamisega, avatust diskreetse despotismiga.



Aastal 31 eKr sai Augustus (ehk Gaius Julius Caesar Octavianus, nagu teda tol ajal tunti) Loode-Kreekas Aktioni neeme juures toimunud merelahingus jagu oma rivaalist Marcus Antoniusest ning tolle armukesest ja poliitilisest partnerist, Egiptuse kuningannast Kleopatra VII Philopatorist.

Nüüd oli ta viimasena võitlusväljale jäänud ja tahtmise korral oluks tal voli pesuehtsa türannina valitseda. Selle asemel töötas ta välja uue põhiseadusliku kokkuleppe, lootuses, et see võidab laialdast poolehoidu ja võimaldab tal valitseda alamate nõusoleku toel.

Peaaegu viie sajandi vältel oli Rooma olnud vabariik. See toimis keerukate reeglite põhjal. Täisealised meessoost kodanikud valisid üheks aastaks avalike ametite kandjad. Peaaegu vältimatult pärinesid need käputäiest auahnetest ülikuperedest. Täitevvõimu rakendasid kaks konsulit, kes tegutsesid riigi- ja valitsusjuhtidena. Kui nende ametiaeg lõppes, suundusid nad tavaliselt välismaale mõne provintsi halduriks (nagu tegid ka järgmise astme ametnikud ehk preetorid). Konsulitel oli õigus üksteise otsuseid vetostada ja kümme rahva-tribuuni võisid tühistada kõigi valitavate ametiisikute otsuseid ning ka

senati omi; sellesse suurde esindajatekogusse kuulusid kõik varasemad ja parasjagu võimul olevad ametiisikud.

See ligadi-logadi võimustruktuur andis korrumppeerunud ja vaidlus-himulistele poliitikutele vabad käed ning oli keeruka ülesehitusega impeeriumi juhtimiseks täiesti sobimatu. Esimesel sajandil enne Kristuse sündi allutas hulk edukaid väepealikke senati oma tahtele ja surus riigi põlvili. Viimane neist väepealikest oli Julius Caesar, kes mitmes lahingus, kus roomlased roomlastega võitlesid, lõi vabariigi väed puruks. Võidu eest tuli tal eluga maksta, sest viha pidanud senaatorid pussitasid ta ametliku istungi ajal surnuks. Tema võim ja leegionid läksid üle ta adopteeritud pojale ja pärijale Gaius Octaviusele (kellest, nagu me nägime, sai hiljem Augustus ja Rooma esimene keiser), kes viimaks konfliktidele lõpu tegi.

Hoolimata asjaolust, et kodusõdade juurpõhjuseks oli Rooma põhi-seadus, tundsid roomlased selle üle arusaamatut uhkust. Seega äratas Augustus selle kuulekalt taas ellu. Aastal 27 kuulutas ta, et annab kõik oma volitused ja provintsid tagasi senati ja Rooma rahva võimu alla. Ta kirjutas oma mälestustes:

Pärast seda, kui olin summutanud kodusõjad, valitsedes üldisel üksmeelel kõikide asjade üle, andsin riigi enda võimu alt üle senati ja Rooma rahva voli alla. Selle teene eest nimetati mind senati otsusega Augustuseks ja rahvas kaunistas minu maja ukсед loorberitega ning kinnitas kodanikupärja [tammelehtedest pärja, mis anti kodaniku elu päästmise eest lahingus] uste kohale, samuti paigutati Curia Juliasse [senatihoonesse] kuldne kilp... Pärast seda aega olin ma kõigist autoriteedi poolest üle, kuid võimu ei olnud mul rohkem kui teistel, kes olid mu kolleegideks mitmes magistraadis.⁸

Kõik polnud päris nii, nagu näis. Esmapilgul tundus, et kogu keerukas struktuur oli tõepoolest taastatud, kuid tegelikult jäi võim Augustuse kätte. See sai võimalikuks, kuna ta määras endale väga suure super-provintsi, kuhu kuulusid Hispaania, Gallia (ligikaudu tänapäeva Prantsusmaa) ja Süüria, mida ta valitses asehaldurite vahendusel (lisaks

kuulus eravaldusena talle Egiptus). Polnud sugugi juhuslik, et just nendes piirkondades paiknes suurem osa Rooma alalisest sõjaväest. Augustuse võimu all olid leegionid ja sellest tulenevalt ka Rooma. Vabariigi masinavärk varjas sõjaväelist autokraatiat.

Märtsi iide meeles pidades laskis Augustus kehtestada seaduse, mis kuulutas ta isiku puutumatuks. See polnud küll ellujäämise garantii, kuid võis vähemalt seaduskuulekale atentaaditegijale mõtlemisainet pakkuda. Ühtlasi anti talle rahvatribuuni mitmesugused ja kasulikud eesõigused (iseäranis õigus kõigi muude ametiisikute otsuseid kummutada).

Et oma turvalisust veelgi kindlustada, moodustas Augustus preto-riaanide ihukaitseväge. See koosnes viiest kohordist kokku umbes nelja ja poole tuhande mehega. Elitaarne ihukaitse vastutas seaduse ja korra eest Itaalias (kuhu tavalistel leegionidel ei lubatud siseneda) ning turvas keisrit Roomas, kus asusid ka nende kasarmud.

Põhimõtteliselt seisnes asi selles, et kuigi kõik need volitused olid ebatavalised ja lausa erakorralised, olid need täiesti seaduslikud ja tavadega kooskõlas. Keegi ei saanud neile vastu vaielda ega teinudki seda. Rooma poliitikud oskasid õnnestunud mustkunstitrikki ära tunda ja hinnata. Peamine oli see, et nad said tagasi oma väärikuse ning tähtsad valitavad ametikohad. Pärast pikki sõja-aastaid oli enamik inimesi valmis rahu nimel millestki loobuma. Nad nõustusid Augustusega koos töötama ja aitama tal impeeriumi valitseda. Augustus ise kohtles konsuleid, preetoreid ja teisi rõhutatud viisakusega ning kandis hoolt, et jooksvates küsimustes senatiga nõu peetaks. Oma tagasihoidlikuks igapäevaseks tiitliks valis ta „esimese kodaniku“ ehk *princeps*i.

Poliitika ei piirdunud pelgalt valitsemisega, nagu uskus Augustus, ja tark valitseja ei jätnud tähelepanuta ka subjektiivseid tegureid. Seda tõde suutis hästi mõista ka Nero – tundis ta ju huvi nii kunstide ja kultuuri kui ka fantaasiavalla vastu.

Rooma, teadaoleva maailma rahvarohke pealinn, oli rahutu paik. Suurem osa linnaelanikest olid vaesed, paljud neist töötud või suutsid